

Dr. S. Talwik.

Kroonu wiinamonopol
Wenemaal.

Tartus, 1912.

Eesti Karskuseseltside Keskoimekonna
kirjastus nr. 43.

Eesti Karskuseseltside Aastaraamatute kirjatoode erawäljaanded.

M. J. Eisen, Hädaohtlikud päewad. 17 lhk. 5 kop.

John B. Gough, kõne: Naesteosa karskusetöös.
18 lhk. 5 kop.

Fr. Kask, Mesilane karskuse edendaja. 7 lhk. 3 kop.

Dr. med. H. Koppel, Kas wõib lastele alkoholi anda?
10 lhk. 5 kop.

Dr. J. Loorberg, Alkoholi mõjust taimede ja loomade
kohta. 9 lhk. 3 kop.

Dr. med. J. Luiga, Alkohol — waimuhaiguste sünnitaja.
14 lhk. 5 kop.

— Liikwa müümine ja joomine maal. 6 lhk. 3 kop.

H. Pöögelmann, Alkoholismus kui ühiselu paise.
130 lhk. 20 kop.

Helmi Põld, sünd. Einberg, Laste juurde! 8 lhk. 3 k.

Dr. med. A. Rammul, Alkohol ja toitmine. 9 lhk. 3 kop.

Dr. V. Reier, Alkohol — kihwt ka parajal ja wähesel
mõedul tarwitatud. 15 lhk. 5 kop.

W. Reiman, Jookide ja joomise ajaloost. 33 lhk. 10 kop.

— Kitsa purde pääl. 15 lhk. 5 kop.

— Kas maa sool? 15 lhk. 5 kop.

— Tulest läbi käinud. 28 lhk. 5 kop.

O. Rütli, Alkohol ja õiguseline elu. 14 lhk. 5 kop.

Dr. S. Talwik, Alkohol. 25 lhk. 5 kop.

— Kroonu wiina-monopol Wenemaal. 24 lhk. 5 k.

Tellimised tulewad saata Tartu, Tiigi uul. nr. 74.

E. K. S. Kesктоimekond.

Kroonu wiina-monopol Wenemaal.

Aastal 1898. asutati Rahwa Terwijehoidmijse Seltji juure Peeterburis iseäralik komisjon, mille ülesandeks oli alkoholismuse küüsimust igast küljest läbi katsuda. Komisjoni astujiwad rohkel arvul õpetlasi, kõrgemaid riigiametnikka ja ühiskondlikka tegelasi. Zuhataja kohused wõttis arst M. N. Nishegorodzew, üks tähtsamatest Wene karuskusmeestest, oma pääle. Komisjoni töödes on rohkesti elawust ja mitmekesidust tunda, nii kui koosolekute protokollidest ja neil peetud kõnedest näha, mis hiljem era- raamatutes ära trükiti. Algusest jaadik oli wiina- monopoli küümus Wenemaal üks tähtsamatest läbi- rääkimise ainetest. See uuendus leidis komisjo- nis niihästi põhjusemõttelist poolehoidmist kui ka wastuwaidlemist, kus juures wastajed oma lahku- minewaid seisukohti haruldase wiisadusega pikkaes, osalt ägedates kõnedes põhjendasiwad. — Sellest mõttewahetusest leiab lugija eesolewatelt lehekülge- delt kokkuvõtte.

*

*

*

Harilikult arwatakse, et Wenemaal liig palju juuakse, teiste maadega wõrreldes. Aga wõrdlew arwustik näitab, et haritud riikide seas Wenemaa alkoholi hulga poolest, mida iga hing aastas ära tarwitab, alles 13-~~ma~~ ~~astme~~ ~~pääl~~ seisab. J. R.

Tartu Riikliku Ülikooli 2

Peamatukogu

Minzlow pakub meile sellekohaseid teateid Wenemaa ja teiste riikide pääaktiijivalitsuste armustifudest. Kõiki aktiijimaksu alla käiwaid joomastawaid jooksiid — õlut, weini, konjakk, wiina jne. — 40-kraadilise piirituse pääle arwates, leidis Minzlow, et kümne aasta jooksul (1883—1892) iga hing läbistikku 40-kraadilist piiritust mitmesuguste joomastawate jookside näol aastas ära tarwitas:

Prantsufemaal	2,75 pangi.	Austrias	1,53 pangi.
Taanimaal	2,50 "	Hollandimaal	1,33 "
Italias	2,08 "	Bõhja-Amerika	"
Belgias	2,05 "	Uhisriikides	1,04 "
Helwetšias	1,98 "	Rootšimaal	0,95 "
Saksamaal	1,93 "	Norramaal	0,73 "
Inglisemaal	1,83 "	Wenemaal	0,68 "

Wenemaad mõiks seega wõrdlemisi karskaks riigiks lugeda, kuid siin tuleb teine küsimus päewakorraks: kuidas juuakse? Prantsuse tööline joob iga lõunasöögi kõrwal pudeli lahjemat marjawiina. Wene talupoeg jälle joob küll harwemini, selle eest aga wõtab ennast iga kord meeletumal kombel „täis“, kus juures mõnikord kuub seljast ja jaapad jalast kõrtši wõla tasuks ära antakse. — Monopol seadis omale ülesandeks sellepoolest nimelt parandust tuua, et ta rahwast mõistlikumale wiinatarwitamisele lootis harijutada woiwat. Siht inimest tahis monopol jelles mõttes kaswatada, et see nüüd, kus tall joomine wiinapoes keelatud, ostetud wiina ilufasti koju wiiks ja selle jääl wähehaawal, ilma oma ihuterwise ja kõlbusele jeeläbi suuremat kahju tegemata, ära jookks. Nii arwati wiinajoomist rahwa seas enam otstarbekohaselt korraldada. Teisjeks, loodeti sellest palju hääd, et wiinamüük uue korra juures rahwanülgijate, ahnete kõrt-

Tinimeeste käest riigivalitsuse kätte läheb. Loodeti kindlasti, et joomine selle mõjul- märksa väheneb, kuna ju igasugune awatelemine ja kaju hõngitsemine uue korra juures ära pidi jääma. See põhjusemõte on rahaministri ringkirjas 22. det. 1894 a. selgesti ära määratud: „uuendus peab kõige päält karstuse tõstmiist rahwa seas taga nõudma ja siis alles riigitulušid.“ Rahaministerium, kes wägijookide tarwitamise korralduse enese pääle wõttis, tunnistas seega tarwiliseks joomise wastu teatawates piirides wõidelda. Selles mõttes kawatseti ühelt poolt joomakohtade arwu vähendada, wiina häädušt tõsta ja wiinamüügi tingimisi korraldada, teiselt poolt jälle „karstuse furatoriumide“ abil otsekohešesse wõitlusesse astuda nende põhjuste wastu, mis rahwast kõrtši sunniwad lõbu ja meelelahutust otšima. Karstuse furatoriumide tegewusest pidiwad kohalikud seltskondlikud jõuud, kõigepäält jemtšwo tegelased, osa wõtma.

Need oliwad pääjoontes uue jooma-reformi ülesanded.

Misjugušed on aga tema tagajärjed?

Muidugi mõista, ei wõinud monopoli tagajärjed mitte otsekohe pääle tema šissešeadmist nähtawale tulla. Alastasjadade jookšul rahwale lihaste ja luusše kaswanud kombes ja harjunud wiišid muutuwad ainult pikameši, olgu reform, mis neid häwitada püüab, nii käre, kui tahes. Kuid nüüd on juba kümme aastat šest möödas, kui wiina-monopol Wenemaal maksma pandi ja selle aja jookšul on nii mõndagi nähtawale tulnud, mis selle reformi majanduselise ja kõlbliku tähenduse pääle walgušt wõib heita. Mõnešt šilma-paištwanamast nähtušešt katšume juttu teha, neid üššikute päätükšide alla kofku wõttes.

I.

Mis uue korra juures kõigepäält filma paistab, on see, et joomine kõige oma inetustega nüüd kõrtšijeinte wahelt wälja uulitjale, osalt ijegi koju perekondadesse on kantud. Pole ka imeks panna ühtegi. Talupoeg, liht töömees, on harjunud kõrtšis käima ja jääb oma „kärakat“ wõtma. Ei lubata praeguses wiinapoes mitte juua, siis teeb ta seda wäljas. On küll poliitseiilik keeld olemas, kuid sellest ei hooli keegi. Needsamad kümnitid, kes wiinapoodide juures poliitsei-ametnikkudena korra järele peawad walwama, on joodikutega ühes killas. Tšeranis paha on lugu suuremate rahwa kogumiste kordadel, laadapäewadel, kirikupühadel. Pühapäewal on waewalt jumalateenistus lõpnud, juba kajab wiinapoe esijel kõrtši kära... Sarnastel kordadel on need kohad möödaminijatele ja sõitjatele otse kardetawad. Suhtub sagedasti, et „wintis“ topsiwen- nad oma feelele, mõnikord ijegi kättele waba woli annawad. Ajalehtede weergudelt leiame sagedasti sellekohaseid kaebtusi. Näituseks järgmine pühapäine pildikene Wene külast. „Wiinapoe esijel rahwa murd. Awatakse ukjed. Müüja ja tema abiline on kibe- dasti töös. Rahwa wool käib sisse ja wälja... Paari tunni pärast on uulits joobnuid täis. Päril hullumaja pilt: naer, käratsimine, laul, wandumine, nutt — kõik sulab ühiseks mölluks kokku, mille seast ainult ropud sõnad selgemini kõrwu kostawad. Was- tu õhtut lamewad aia ääres siin ja jääb meelemär- kuseteta kogud, sagedasti pekstud, werised, mõnikord ka paljaks riisunud, nii kui pahurpidi pöördud taskudest näha, — õnnetumad alkoholisumise ohwrid... Wastik on siit ijegi täiskaswanud mehel mööda minna,

ammu siis veel naesterahwal. Iseäranis paha on see, et ka alaealised lapsed uudishimulikult jüa kofku koguwad hinnata etendust waatama. Mis nad siit õppida wõiwad, on selge." Palju parem pole lugu linnades. Jooma pillkaarist on wabad ainult pääuulitsjad jüdalinnas — Peeterburis Newski prospekt ja Morškaja — mujal aga on ta igalühel silma all. Pääle kroonu wiinapoodide on linnades veel hull trahterid, õllepooda ja mitmesuguseid muid joomakohti. Mendel on kõik endiste kõrtside omadused alal; nad on sagedasti — nii kui jeda rahaminister on pidanud tunnistama — päris warguse ja porduelu koopad.

Kõik need nähtused, millest jüiamaani jutt olnud — on igapäewasest elust wõetud, tõe põhjal seiswad asjad, mille wastu keegi waidlema ei hakka.

Riihästi maal kui linnades on seega ühes monopoli tulekuga paha seltskondlikud nähtused hakanud maad wõtma, mis kahjulikult awaliku kõlbuse pääle mõjuwad. See, mis enne kõrtsiseinte wahete jäi, jünnib nüüd uulitsjal awalikult, kõikide silma all ja mõjub toorestawalt seltskonna, iseäranis aga alaealiste laste pääle. Veel enam — joomine tungib ijegi perekondadesse ja temast hakkawad ka naesed ja lapsed osa wõtma. Tagajärg on perekondliku elu langemine. —

Monopoli kaitsjad arwawad, et asi märkja paraneks, kui seadus wälja antaks, mis wiinajoomise uulitsjal ära keelaks. Sarnase seaduse põhjal wõiks ja peaks siis politsei awalikku joojat kohtu alla andma, mis kahtlemata enam mõjuma pidawat, kui lihtne politseilik korrapidamine.

Wastasel pool jälle pannakse rõhku selle pääle, et ühe julekriipsuga wõimata on juurdunuid kom-

beid hävitada. Sää! nõuutakse, et wiinapoodides ka seesjoomise luba antaks ja et jääl ka sooje jõõkõid ja teewett saada oleks, mis joomahimu awitaks wähendada. Kuid jiiamaani pole nendest plaanidest midagi teoks tehtud ja kõik läheb endist wiisi.

II.

Wiina-monopol tõi Wene jiiemaal walda = de le õige rohkel mõedul ainelist ka hju. Nii kui meil mõisnikud, nii oliwad jääl wallad need, kelle käes kõrtsipidamise õigus seisis. Wallad jaiwad iga kõrtõi päält, mida erainimesed nende piirkonnas pidasiwad, iga aasta renti. See rendisumma oli wäga mitmesugune, 50 rublast pääle kunni mitmetuhanda rublani, jellejärele, kui palju kõrtõikoht jisse tõi.

Need summad läkõiwad mitmesuguste wallatarwituste pääle: teede tegemiseks, jildade parandamiseks, wõlgnewate makõjude tajumiseks, iseäranis aga koolide ülespidamiseks. Nendest ehitati ja parandati koolimajajid, makõsti kooliõpetajatele palga ja muretõeti õpe-abinõuuõid. Suuremad wallad ja alewikud wõtõiwad jell teel õige juuri summasõid jisse (1000—10000 rbl.) ja pidasiwad nende najal mitu kooli täielikult ülewal. Nõõid, kus need jisse-tuleku hallikad kinni maetud, jaotatakõse kooli-kulud hingede pääle; makõjude koorem, mis rahwale jagedasti muidugi juba üle jõuu käib, läheb jelle läbi weel rängemaks.

Kui juur see üleüldine summa on, mis wallad monopoli läbi kaotasiwad, pole arwude najal mitte wõimalik kindlaks teha. Umbkaudu jõi neis 25 kubermangus (Poolamaa maha arwatud, kus wal-

dadel kõrtjipidamise õigust ei olnud), kus monopol 1894 kuni 1898 aastani maksma pandi, ihtekokku 130,000 kõrtsi kuiwaks. Kui igapähe päält wald läbistikku 200 rubla aastas renti sai, siis kaotakjivad need 25 kubermangu 26 miljoni rubla aastas. See on juur summa, mille kaotamist kohalikud waldad ja jemtswod, õigemine öeldud, kohalikud rahwa-koolid — kibedasti tunda jaawad. Rahjutasu nõudmisi on walitsusele rohkem arwul jisse antud — ka Keiserlik Waba Õkonomia Selts toetas neid nõudmisi omalt poolt — kuid nende täitmiseft ei ole midagi kuulda olnud. Walitus jeletab, et monopoli läbi rahwa elujärg paraneb, nii et rahwas oma igapäewaseid tarwituji isegi katta juudab. Kuid siamaani pole rahwa elujärje loodetawa paranemise kohta mingisuguseid kindlaid teateid olemas. Urwustikust, mida N. Dsjipow nelja idapoolse kubermangu kohta tõi, paistab küll wälja, nii kui oleks 1894-mast aastast jaadik, kus wiina-monopol jisse seati, kroonu-maksusid rohkemal arwul hakanud jisse tulema; pääle selle olla kroonu hoiukasjadesse rohkem raha pandud, kui enne, ka teed ja juhkrut tarwitatawat rohkem. Kuid neid asjaolusid ei usalda nimetatud mees isegi mitte kindlasti jooma-reformi tagajärjeks lugeda. Et kroonumaksusid wiimasel aastakümnnel korralikumalt on makstud, kui enne, seda kuulduw ka mujalt, kus monopoli weel mitte pole. Üleüldje oleks ekslik maksude korralikumast jissetulekust rahwa elujärje paranemist järeldada. Siin wõiwad ka muud põhjused olla.

Üks tähtsamateft päälinna wabamõttelistest ajalehtedest „Nasha Shijn,“ mis mõne aja eest monopoli tagajärjesid harutas, arwab, et maksude korralikum tasumine weel ei tõenda, et monopol rahwa

elujärje pääle parandawalt oleks mõjunud: „Wal-
lawalitjused ja nende etteotja seatud wõimumehed
— isprawnikud — on terve painamise-sistemi wälja
mõtelnud, nii et talupojal wõimata on mitte maksta,
iseäranis siis, kui tall põld natufenegi wilja on
kannud. Rubermangu ülemuse tänuawaldused is-
prawnikutele maksude korralikku sissenõudmise eest
tähendawad küllalt selgesti ära, kes need „korra“
maksmapanijaid õieti on.“ Sagedad wiljaikaldused
ja jelle tagajärjel nälg rufuwad rahwast nüüd nii-
sama kui ennegi.

Jooma-reform wõttis rahwa käest ilma mingi-
suguse kahjutasuta tähtja sissetuleku hallika ära,
millest suurem osa rahwahariduse pääle läks.

Reformi kaitstjad seletawad: talupojad saidwad
rendiraha kõrtsimehe käest, aga kust wõttis see oma
raha? Nendesama talupoegade kehwasst kalitjast; ühe
rubla maksis neile tagasi, üheksa toppis oma enese
taskusse. Nii maksiwad wallad iga palgi eest kooli-
maja jeina sees kümninefordse hinna . . . Hää küll.
Aga kust wõtab siis omad sissetulekud kroonu-wiina-
pood? Ilka jäältjamaast talupoegade kehwasst kalit-
jast. Ukkijäi maksud teewad enam kui weerandi ter-
west riigi sissetulekust wälja.

Riigi üleüldise hää käekäigu seijukohalt tuleb
seda muidugi aina joowitawaks pidada, et jooma-
raha, mis enne kõrtsimeeste taskudesse kadus, nüüd
suuremalt osalt riigikassasse läheb. Kuid loomulik
oleks ka, et riik jooma sissetulekuteest vähemalt needki
summad, mida rahwas enne kõrtsimeestelt sai, nüüd
temale tema otsekoheste hädade ja tarwituste kergi-
tamiseks iga aasta tagasi maksaks, jeda enam, et
neid ju pääasjalikult rahwakoolide toetamiseks kulu-
tati. Kui monopol tõesti tahab karskust rahwa

seas edendada ja seega rahwa elujärge waraliseft ja waimuliseft küljest tõsta, siis ei tohi ta rahwakoolide tegewusele mitte tõkkeid ette teha, waid peab sellele igatpidi püüdma hoogu anda. Ükski joomareform ei suuda rahwaft jell mõedul karskeks teha, kui rahwakool.

III.

Üks kõigealwematest endise korra külgedest oli see, et kõrtsid erainimeste käes seijiwad. Need püüdsiwad omast ettewõtteft niidugi wõimalikult juurt kaju ja saiwad tõsisteks „rahwa wereimejateks,“ nii kui rahaminister ise jeda omal ajal tunnistanud. Et kõrtsimehed inimesi igawiisi jooma awatelesiwad, oli harilik nähtus; weel enam — kaupa anti wõlgu ehk pandi wastu, peteti joobnud inimesi, warjati wargust ja edendati pordu-elu. Need endised kõrtsi-nähtused seijawad meil kõigil weel selgesti meeles. Sellepärast teretati ka monopoli tulekut igalpool rõõmuga. Kuna kroonu wiinamüügi täiesti oma kätte wõttis, pidiwad ju senised kõrtsid kuiwaks jääma ja seega mitte ainult endised pahad kõrtsi-nähtused kaduma, waid niidugi ka jooma kohtade üleüldine arm märkja wähenema. Aga lootused petsiwad. Uue wiinamüügi-seaduse järele jäi jennistele trahteritele õigus kroonu-wiina finnistes pudelites kindla hinnaga müüa, mille eest nad kroonult teatawa protsendi saiwad. Warsti tuli seadusele liiandus, et linna trahterid ja puhwetid kohaliku aktiwiwalituse ja kuberneru ühise lubaga wiina ka lahtijelt, klaasi kaupa, oma enese, seaduse poolt mitte äramääratud hindadega wõiwad müüa. Pääle trahterite lubati weel mitmejugustele teistele äridele kroonu-wiina finnistes pudelites „kõmmisjoni teel“

müüa. Ajutused, kellele jarnane wahekauplemise-digugus anti, on järgmised : ölle-, mödu- ja Wene marja-wiinade-ladud, öllepoed ja würtšipoed (рѣнсковыя порпеба). Pääle selle iseäralikkudel tingimistel ka maiusasjade- ja puuwilja-kauplustes. — Sellest näeme, et jeadus ka erainimestele õige laialist woli jätab ehk teiste sõnadega, kõrtsimeestele antakse priius rahwast endist wiisi nõorida. Keegi ei juuda neile ärakeelda wiina wõlgu ehk pandi wastu anda ja mitmesuguseid muid kawalusi tarwitada, et omaist ärist wõimalikult suurt kasu wälja pigistada. Waal on küll trahterid ja kauplusi, kell wiinamüügi luba, õige wähe, seda enam leidub neid aga linnades. Järeldus on see, et era joomakohiti üleüldse hästi rohke m on, kui kroonu-wiina-poodi-
 2,937 joomakohhta ; nendest oli kroonu wiinapoodi-
 sid kõigest 655 ; ülejäanud 2282 oliwad era-asu-
 tused wiinamüügi-õigusega : trahterid, puhwetid, ölle-
 poed, marjawiina-ladud j. n. e. Sarnane lugu on ka teistes monopoli-kubermangudes. Peab tunnis-
 tama, et jooma-reform oma eesmärgest juhtmõttest —
 wiinamüüki täiesti kroonu kätte wõtta — ära on taganenud. Need halbtused, mille wastu rahaminis-
 terium wõidelda tahtis, kestawad seega täiel jõuul edasi. On korra erainimestel õigus käes kroonu-
 wiinaga kaubelda, siis on jooma-uputus endist wiisi lahti. Küll on rahaline tulu, mida kroonu wiina-
 müügist saab, wäga juur, kuid reformi kõlwuline tähtsus läheb niihästi kui täiesti kaduma.

Wiina-monopoli jissejeadmisel oli weel üks paha tagajärg. Nimelt on ölle tarwitamine pea igalpool, kus monopol töötab, märksa kaswanud, nii kui aktiisi-pääwalituse aruannetest näha. Ölle-

wabrikandid, kell enne õigus oli wiinaga kaubelda, hakkawad pääle monopoli, mis neilt jelle õiguse wõttis, juuremal mõedul õlut walmistama. Õllepoodide arw kaswas, iseäranis maal. Need asutused tuletawad oma iseloomu poolest täiesti endiseid kõrtsja meele. Tagajärg on selge: wiina juuakse endist wiisi, õlut tarwitatakse enamgi, kui enne.

IV.

Wiina-monopoliga on jala-kõrtsjide arw märksa kaswanud. Rahjuks on wõimata jeda asjaolu arwude najal kindlaks teha ja inimesele, kes jeda tõendama hakkab, wõib kergesti ette heita: ei olla jalakõrtsja ei enne ega pärast joomareformi keegi lugenud. Lugenud pole neid keegi, ei enne, ega pärast, jellepärast et neid lugeda wõimata oli ja on, kuid ühe asjaolu tõiduse kohta kahelda, mille üle nii üleüldiselt nurisetakse, ei ole ka mitte wõimalik. „Rajha Shijn“ nr. 34 kirjutab:

„Iseäranis juurel mõedul on jalakõrtsjide arw kaswanud. Wiina müüakse jalamahhti õlle- ja würtsi-poodides, trahterites ilma wiinamüügi õigusega, ja erainimeste juures, kes wõeraste wastuwõtmise kätte all jala joomakoopaid peawad. Altsiisi walitus ja politsei teawad wäga hästi, et lugu nii on, kuid ei tee midagi, külapolitsei jälle on ise jalamüüjatega ühes killas, sest et ta omale mõjuksid wihamehi ei soowi kaela koguda. Peame tarwiliseks tähendada, et kroonu oma tulude seisukohalt waadates kahtlemata jeda aina soowitawaks peab, et rahwas wõimalikult rohkesti wiina tarwitab. Rõõku wõttes peab tunnistama, et nüüd, kus wiina-monopol töö-

tab, liht-inimene ennaſt niijama meeletumal kombel purju joob, kui ennewanaſt, kus ta wiina kõrtſiſt ſai. Ja aineliſeſt küljeſt endine wiletsus: niijama rāpajelt, kui ennegi, elawad maarahwas ja linnade waeſemad elanikud, jõowad jedasama fehwa toitu, hariwad oma põldu niijama wiletsalt kui iſaiſadki, nendesama ajaſt ja aruſt läinud abinõuudega."

Rijewi kubermanguſt kirjutataſje: „Wiina-monopoli halwad küljed paistawad iſeäraniſ jelgeſti ſala jooma=urkade, õllepoodide jne. näol ſilma. Suwitaw on, et niijugused ſalakõrtſid mitte ainult jääle ei aju, kus kroonu wiinapood puudub, waid üliſagedaſti juſt wiinapoe külje all. Nende ülewalpidaſjad on enamaſti endiſed kõrtſmikud. Müüakſe jääle niihäſti õlut, mille tarwitamine üleüldſe näikſe kaſwanud olemat, kui ka kroonu=wiina. Wiimaſt toowad külalilſed ſagedaſti ka iſe monopoli=poſeſt kaſſa et teda ſiin juua. Õlut ja wiina antakſe tarwilikul korral ka wõlgu ehk pandi waſtu. Harilikult peſitab ſarnaſtes urgasteſ ka pordu=elu."

Edaſi kirjutataſje Permi kubermanguſt üheſt ſuuremaſt rauawalamiſe keſkkohaſt: „Kaſke on joomiſega wõidelda, ka meie maakohas, kus lohakas eluwiis töörahwa jeas otſa ega äärt ei tunne. Kaſkus on jeda ſuurem, et päriſ wõimata on ſalakõrtſidega toime ſaada, mida ſiin lugemata hulgal leidub. Ennewanaſt polnud ſarnaſt aſja ſiin nurgas kuuldagi, päälegi oliwad endiſed kõrtſmikud oma rahaliku tulu päraſt igal ajal walmiſ ſarnaſt inimeſt, keſ olekſ julgenud ſalamahiti wiinaga kaubelda, kohtuliku karistuſe alla ſaatma. Kohalik wõim ei juuda jelle hirmſa häda waſtu midagi ette wõtta; ſarnaſtes pordu=urgasteſ läheb töörahwas waraliſelt ja kõlwuliſelt raiſku." — „Pääle ſalakõrtſide rituwad kohalikku rahwaſt ka õlle=

poed. Sää! on kõike saada, mida aga soovitakse. Urusaajad inimesed nurisewad küll, kuid teha ei juuda midagi, sest õllepoe walla joowi pääle kinnipanemine on võimata. Kohalik rahwas kinnitab ikka ja ikka oma walla täiskogu otsustes: „Meie ei taha mitte juua,“ kuid niisamasuguse järjekindlusega pannakse talle pääle: „Joo!“ Ja talle ei jää midagi muud järele, kui juua.“

Need oliwad erakirjad. Kuid pole puudus ka ametlikkudest tunnistustest. Rahaministeriumi hääleandjas „Westnik Finansow“ teatatakse 1898 Besjarabia kubermanguist: „Awalikü kõrtsi kadumisega astus jalakõrtsi tema ajemele, millega wõidelda wäga raske on, kuna aktiwiwalitsusel niihästi kui wõimata on jarnaste ajutuste jälgile saada. Kohalikud külla wõimukandjad wõtawad neid oma kaitse alla, olgugi et nad jagedasti ise karstuse kuratoriumi liikmed on. Kellel oleks ka himu terwet küllarahwast oma waenlasteks teha?“ — „Sala wiinamüük õitseb pääasjalikult sellepärast, et rahwas kroonuwiinapoodide sissejõudmise tagajärjel oma ainukesed kohad kaotas, kus ta harjunud kombe järel koos käis, omasuguste seltsi õttides. Minuse abinõu oleks wõimalikult pea küllarahwale seltslikka kooskäimise kohtajid wõi klubejid asutada. Rahjaks pole jiiamaani ükski karstuse kuratorium jelle eest hoolt hakanud kandma.“ Umbes jellesjamas mõttes teateid leidub nimetatud lehes Riiemi, Herjoni, Podolia ja Permi kubermangudest. Läbi-rääkimiste jookjul alkoholismuse küsimust uurimas komisjonis pidi iegi rahaministeriumi asemist S. K. Mintzlow tunnistama, et jalakõrtside pidamine ikkagi kaswamas olla, lijas aga juure, et sellest halbtusest kuidagi üle ei saa, sest et ta igajuguse joomamüügi kitsendusega käsikäes käib. —

Warjatud halbtus on pahem, kui awalik. Wiimase wastu wõib otjekoheseid abinõuuksid otjida, esimesega saab aga ainult käsikaudu kobades wõidelda, ilma et jellest juuremaid tagajärgefid loota oleks. Nii on ka salakõrtside pidamisega wõidelda niihästi kui wõimata. Ta kaswab aina järjest jeda enam, mida enam kroonu-wiinamüük maad wõtab. Salakõrtsja pole mitte ainult neis külades, kus kroonuwinaapood puudub, waid nad asuwad ka otse wiimaste külje all. Wiina müüakse jäl niihästi kui päris awalikult, igauks teab jeda, kuid kõrtsmikfa nende teo päält tabada pole wõimalik, jeda enam, et keegi selle eest juuremat ei hoolitsegi. Aktiiswalitsus muidugi ei jõua igalpool tarwilist walwust pidada, külapolitsei jälle ei awita omalt poolt aktiiswalitsust jelles asjas mitte täpiwäärt, weel enam, ta püüab omalt poolt päälegi salakõrtsmikfa warjata, sest et ta neist wiina hinnata saab ja sugugi enesele ei soowi wihamahi jaada. Salakõrtsja peawad enamasti jõukad külafurnajad, kuna külafubjad ja kümnikud harilikult igapäewased waesed inimesed on, kes majanduselijelt esimestele igapidi alla jääwad. Külarahwale jälle on see ükstais kõik, kes wiinaga kaupleb, kas kroonu ehk salakõrtsmik. Ennem hoiab ta weel wiimase poole, sest et jäält wiina tarwilikul korral wõlgu wõib jaada. Pääle selle müüb salakõrtsmik wiina odawamalt, kui kroonu. Ega ta jellepärast kahju wõta ühtegi. Ta folgib wiina tubakuleeme, humalajätiste ja muu kange ainetega. Pole sest lugu, et wiin halwem. Riht inimene ei osta juuremat wahet teha. Ta joob wiina olgu misjuguuste segudega tahes, kui see aga hästi pähe hakkab ja odaw on. Pääle selle on wiimajel ajal salakõrtsmikud ise oma pääd salamahti

wiina põletama hakanud. Kuna ennewanast jelle järele wiinaköökide omanikud terawasti walwasiwad ja jüüdlasi otsekohe kohtu kätte andsiwad, ei tee seda praegusel ajal keegi. Küllarahwas waatab ojawõtmata päält. Selle ojawõtmatusse juures on ka see asjaolu osalt jüüid, et küllad oma endised kõrtsiwendid kaotasiwad, ilma wähema kahjutajuta. Üks mõjusamatest abinõuudest pahast seisukorrast pääseda, mille all ühtlasi kroonu, kui ka rahwa tulud kannatawad, oleks mõne arwamise järele see, kui kohalikule rahwale saaks hoogu anda, et tema ise jalakõrtside pidamise wastu wälja astuks. Selleks otstarbeks soowitab üks wiina-monopoli agaramatest kaitsejatest, Wojeikow, järgmist: kroonu wiinamüügi sisse-tulekutest määratagu teataw protsent kohalikkude waldade ja küllade kasuks — ehiteks; ja teiseks, wal-laametnikkudele antagu õigus wiinamüügi sissetulekuid kontrollerida ja jellekohastest kroonujummadest inimestele, kes aktiwiwalitjust jalakõrtside jälgile saadawad, taju nõuda. — Katsjutud pole seda abinõuu jiiamaani mitte.

V.

Kas joomine rahwa seas pääle wiina-monopoli on wähenenud?

Ülle tarwitamine on kahtlemata kaswanud. Nelas idapoolses kubermangus pandi monopol 1. jaan. 1895 maksma. Ülle aktiwi saadi jäänalt 1894. aastal 213,416 rbl., 1897. aastal aga juba 347,287 rbl., seega umbes 67 protsendi wõrra enam. — Ühesjas lõunapoolses kubermangus seati monopol 1. juulil 1896 sisse. Ülleaktiwi jumma 1895. aastal oli jään 598,312 rbl.; 1897. aastal aga ligi 16 protsendi wõrra — kõrgem, nimelt 693,018 rubla.

Wiina tarvitamise kohta kindlale otsusele jõuda on juba palju raskem.

Aktsiiji-päewalitsuse aruannete järele on wiina-müügi jässetulek 1886. aastast jaadik järjeft wähenemas. Seft ajast pääle kahaneb üleldiselt äratarwitatud wiina hulk. Nii tarwitati Wenemaal 40=kradilist wiina iga hinge päält:

1886. aastal	0,68	pange	1892. aastal	0,50	pange
1887. "	0,68	"	1893. "	0,49	"
1888. "	0,65	"	1894. "	0,53	"
1889. "	0,63	"	1895. "	0,53	"
1890. "	0,58	"	1896. "	0,51	"
1891. "	0,53	"			

Sellest tabelist jelgub, et wiina tarvitamine juba enne monopoli wähenema hakkas. Monopolil pole sellega midagi tegemist. Asjaolu põhjuseks on nähtawasti üleüldisemad, tähtsamad tingimised. Kuna nüüd wiina tarvitamine Wenemaal üleüldise wähehaawal kahanemas, paistab kohati, ja ninelt neis kubermangudes, kus wiina-monopol pikemat aega töötamas, otje selle wastane nähtus jilma: wiina tarvitamine on jääl wiimajel ajal ka s w a n u d. Meljas idapoolses kubermangus tuli 1896 aktsiijimatju wiina päält 578.878 rubla — ehk 12,4% wõrra — enam jisse, kui aastal enne jeda. Gersoni kubermangus kaswis 1897 jässetulek wiina päält endise aastaga wõrreldes 18% wõrra, Tauria kubermangus 7% wõrra. Sellepärast ei ole ka wõimalik üleüldist lõpu-otsust teha selle üle, ka s ja ku i d a s monopol wiina tarvitamise suuruse pääle on mõjunud. Niipalju on aga eesolewatest seletustest kindel, et monopol siinamaani wiina joomise wähendamiseks rahwa seas m i t t e pole suutnud kaasa mõjuda. Kui jia juure lisame, et õlut nüüd rohkem tarwitatakse,

Kui enne monopoli, siis wõib julgesti finnitada, et joomine rahwa seas monopoli mõjul, kui ta mitte kaswanud pole, siis kahtlemata ka mitte wähenenud. Väbistikkude on pärast monopoli üleüldiselt jeesama lugu, kui ennegi, paiguti ehk weel halvem.

Tähtsalt mõjub joomise pääle see, kui palju joomakohiti awatakse. Joomakohitade arwu wähenemisega wäheneb ka joomine ja ümberpöördult. Mida lähem ja kättesaadavam liht-inimesele kõrts ja õllepood on, seda juurem on kiuatus ja seda kergemine rändawad üleliigsed ja mitte üleliigsed kopikad kõrtsi-uehe tasku.

Seega on siis joomakohitade arw kindel mõdupuu, millest näha, kuidas joomisega teatavas kohas lugu on.

Wenemaa joomakohitadest toome järgmise tabel. Joomakohiti oli:

1889. aastal	150.089	1893. aastal	130.060
1890. "	148.296	1894. "	—
1891. "	143.617	1895. "	125.266
1892. "	134.918	1896. "	123.933, nende

Hulgas 2875 kroonu wiinapoodi.

Sellest tabelist näeme, et ka joomakohitade arwu ammu enne monopoli wähehaawal on kahanenud. Monopol pole sellepoolest ka siin üleüldiselt mingisugust muudatust paremuse poole kaasa toonud. Küll aga on enam põhjust otse selle wastu käiwaks arwamiseks. Tuletame meele, et wiinamüügi seaduse hilisemate lihanduste maksmapanemisel see tagajärg oli, et kroonuwiina rohkel mõedul õllepoodides ja ladudes, kauplustes j. n. e. „kommissjoni pääl“ hakati müüma. Sarnaseid wähekauplemise kohiti pole eesolewasse tabelisse mitte üles wõetud. Edasi kuulsiime, et jala-

kõrtjide arv juurel mõedul on kaswanud. Seda kõike silmas pidades tohime kinnitada, et kui võimalik oleks, kõiki era-wiinamüügi-kohti ja jala-kõrtja üles arvata, siis leiaksime, et joomakoh-tade üleüldine arv pääle wiina-monopoli endisega võrreldes märksa on kaswanud. See oleks otse-kohene tunnistus selle kohta, et joomise poolest lugu pääle wiina-monopoli maksmapanemise mitte ei ole paranenenud, waid, ümberpööratud, ennemine ehk pahemaks on läinud.

Kuna iga muu kauba-ajamine tegeliku tarwituse-tega käsitäes läib ja pakkumine nõudmisest mitte märksa ja kestwalt kõrgemale ei saa tõusta, on wiina müügiiga teine lugu. Siin kuulsiime juba, et joomakoh-tade arwu tõusmisega ka joomine üleüldiselt tõuseb. Seda teab aktiwi-walitus väga hästi, ja püüab oma sissetulekute suurendamiseks joomakoh-tade arwu igalpool võimalikult suurendada, jellepääle waatamata, kas kohalik rahwas jeda joowib ehk mitte. Kui wiina-monopoli tagajärjel hulk jenniseid kõrtja kuiwaks jäi ja selle mõjul wiina tarwitamine eija-alselt wähenes, siis ilmus otsekohe wiinamüügi-eadusele lisandus juure, et kroonuwiina ka eraasutus-tele „komisjoni pääle“ müüa antakse. Selle määruse tõttu tõusis joomakoh-tade arv uuesti joowitawale kõrgusele, mis omalt poolt wiina tarwitamise juuruse pääle mitte ilma mõjuta ei wõinud jääda. Gespool kuulsiime juba, et Peeterburi kubermangus 1898 kroonuwiinapoodisid 655 oli, era-asutusi aga, kust ka kroonuwiina müüdi 2282, j. o. ligi 3¹/₂ korda enam. Sedasi teab igaüks, kui raske, peaaegu wõimata on, kroonult luba saada wiinapoodide kinnipanemiseks. Walla-täiskogude sellekohased otjused jätakse harilikult tähelepanemata.

Rahaministeriumi asemil jeletas komisjonis, need otsused jätawat sellepärast täitmata, et jalakõrtside pidamisele seega tõket ette teha. Pandawat kroonu wiinapood finni, siis tekkivat mitu jalakõrtsi ajemele. Sellepärast tulla kahe halbtuse seast väiksem walida ja kroonu wiinapood alles jätta. Päälegi ei olla igakord mitte teada, kas waldade otsused ka tõesti asjalikust tarwitusest wälja olla kaswanud; wõimalik olla, et just endised kõrtsmikud oma mõju-konnaga asja walla-täiskogus läbi wiinwat, et pärast, kui otsus täidetud ja kroonu wiinapood finni, seda julgemine jalakõrtsijid käima panna. Kui nõrgal alusel jee jeletus tõepoolest seisab, on selge: asjaolud on näidanud, et jalakõrtsid mitte ainult jääl ei asju, kus kroonu wiinapood puudub, waid ka otse wiimaste külje all. Wiina-monopol ei ole mitte ainult jalakõrtside pidamist sumbutanud, waid sellele otse hoogu annud.

VI.

Lõpuks weel mõni sõna karstkuje kuratoriumide tegewuse üle. Jooma-reformi esialgje pääsihi — rahwa karsteks kaswatamise seisukohalt waadates on wiimastel kaunis suur tähtsus. Nemad püüawad otsekohe selle sihi poole, mille kättejaamiseks jooma-reform, oma esialgje põhjusmõtte järele, kaudselt töötab. Walitus tundis ka ära, et selle sihi kättejaamiseks kohaliku jeltskonna paremate jõudude kaastegewust tarwis läheb ja andis neile jõududele oma koha karstkujekuratoriumis.

Kuidas kujuneb aga wiimaste tegewus tõepoolest? Asi pole kaugeltki nii, kuidas ta peaks olema. Sjegi rahaministerium tunnistas 1901, et karstkujekuratoriumide hooleks antud töö kaugelt mitte tar-

wiliku tagajärjega igalpool ei edene. Tõepoolest näitab tegelik elu, et see töö pääasjalikult paberi pääle jääb. Kuratoriumid mõitlewad, ei mitte joomise põhjuste, waid ainult tema ilmutustega, ei paku rahwale mitte seda, mida rahwas neilt nõuab. Wõtame nende tegewuse rahwahariduse tõstmiseks, mis kahtlemata nende kõige tähtsam ülesanne on. Peetakse küll rahwalikka ettelugemisi, kuid need on nii ülekiilgsed ja kehwad, et rahwas nendest mingisugust äratust ei leia. Järeldus on see, et osawõtmine puudulik on — loetakse tühjade pinkide ees. Kuratoriumi teemajadel on oma lugemiselauad, paiguti ka rahwalikud raamatukogud, kuid seda lugemismaterjali, mida rahwas tarwitaks, jäält leida ei ole. See, mis on, ei täida rahwa hariduslikku nõudmisi. Kindel on, et pooled lugijad mitte meelelahutust ei otsi, waid tõsi, hariwat lugemist nõuawad. Tarwis oleks arusaadawalt, rahwalikult kirjutatud raamatuid ajaloo, looduseteaduse, terwijehoidmise, õiguseteaduse ja iseäranis jeltskonna teaduse ja politika-ökonomia üle. Mis pakutakse aga nende ajemel? Raamatuteki ja lendlehti, kus igawal jutluse toonil usulisi ja kõlwulisi küsimusi sibiliselt ja pääliskaudjelt harutatakse. Lugemiselaudadel ilutsewad tõsi ajakirjanduse ajemel „Swet“ ja „Sõbralikud kõned.“ Igalpool seisab kare tšenjuri keeld kui müür ees. Et jarnastel oludel kuratoriumide hariduslik tähtsus pisutene on, ei ole imeks panna.

Peab ka seda silmas pidama, et jumma, mida aktiivi-pääwalitsus karskuse kuratoriumide hääks annab, liiga pisuke on, mitte ainult nende suurte jummadega võrreldes, mida wiinamüük sisse toob, waid ka nendega, mida rahwas enne kõrtjirentidega sisse wõttis ja suuremat jaolt koolide ülespidamiseks

tarwitas. Nii andis kroonu 1898 karškuse-kuratori-
umidele üle 25 kubermangu kokku 1,290,800 rubla
abiraha, kuna jooma jissjetulek jell aastal 360 mil-
joni rubla juur oli. Jsegi see igaaastane kõrtji-
rentide summa, millest need kubermangud monopo-
list jaadik ilma kahjutajuta jäeti, teeb umbkaudu
paarkümmend miljoni rubla wälja. 1901 walitses
wiina monopol juba 53 kubermangus ja maakohas,
mille karškuse-kuratoriiumid ühtekokku 3 miljoni rubla
kroonu abiraha jaiwad. Et jelle wäikse summaga
juuremat pääle hakata wõimalik pole, on selge. Kui
elawalt jeltskond ise asjast osawõtub, näitab see, et
karškuse kuratoriiumid üle terve Wenemaa 1901
kõigest 36,000 rubla era-annetustena jisse wõtjivad
ja jsegi raha tuli enamasti üljikute rikaste kaup-
meeste käest, kes jell teel omale ärilist tulu ja auu
otjijiwad; linnad, jemstwod ja wallad ei annud
niihästi kui mitte midagi.

Seda wiimast asjaolu tähele pannes ei ekfi meie
mitte, kui finnitame, et leigus, osawõtmatuus jeltsk-
onna poolt — jseep see pääpõhjus ongi — pääle
raha puuduse — miks karškuse kuratoriiumide tege-
wus tarwilijelt edeneda ei jaa. Et jeltskond asjast
oja ei wõta, on ka loomulik, jest et karškuse kurato-
riiumid täiesti ametilisel, bürokraatialisel alusel jseija-
wad. Kuratoriiumide asjaajamise eestwõtmine ja
tegelik juhtimine on iseäraliste komiteede käes, mille
täieõigujelijed liikmed kroonu ametnikud, ohwitjerid
jne. on, kohaliste elanikkudele lubatakse ainult toe-
tajate liikmetena kuratoriiumidest oja wõtta ja juh-
tivatele komiteedele nende otjuste täidejaatmise juu-
res abiks olla. Kuratoriiumi tegewuse ja ettewõtete
üle kuberneridele aru anda ja neilt asjale tarwilik-
ku toetust nõutada on kubermangu aktjijiwalitjuse

ülema kohujeks. Kui jõe eestkostja karstuse asjale inimene olla võib, selle lähemaks ülesandeks on, wiinamüügist võimalikult juurt kasu välja pigistada, on selge. Niisama selge on ka see, et kohalistel jeltskonnalistel jõududel võimata on kuratoriumides kroonu ametnikkude eestkostmise all kaasa töötada. Nii siis ei tohi imeks panna, et kuratori-umi ettevõtted pea joiku jäävad, jest et inimestest puudus on, kes neist täie agarusega finni haaratsivad.

Misjuugujele üleüldisele seisukohale juhiwad meid eesolevad nähtused wiina-monopoli tagajärgede üle? Mis peame jooma-reformist tema praegusel kujul arwama?

Nastat kümme tagasi, kui reform alles teoks-tegemisel oli, äratas tema igalpool arusaajates ring-kondades kahtlemise kõrwal ka palju lootusi. Meie raha-asjanduse eest hoolitsewa ülema võimufandja seletused, mille järele reform kroonu-tulude taga-nõudmise kõrwal ka rahwa karstuse tõstmiseks otse-kohefelt jõudu mööda tahab tööd teha, andsiwad selleks asja küllalt.

Nastad on läinud, kuid lootused rahwa karsteks kasvatamise ja tema elujärje parandamise pääle wiina-monopoli läbi on suuremalt osalt lootusteks jäänud.

Üks asi on nüüd juba kindel — jooma-reformi abil on walitus järjekindlalt riigi raha-asjanduse tulude eest hoolitsenud. Sääli juures jäi rahwa karsteks tegemine kõrvaliseks asjaks. Veel enam, kui raha-asjanduse tulud jeda nõudsiwad, pandi wiinamüügi seadusele lisandused juure, mis karstuse põhjusemõtetele täiesti wastu räägiwad. Üleüldise võib rahwa karsteks tegemise piiueteist ainult jar-nasel korral tõsijelt jutt olla, kus seaduseandwal teel

alkoholismuse põhjuste vastu võideldakse. Selles mõttes oleks kõige päält tarvilik niihästi joovastavate jookide valmistamist kui ka nende müümise õigust sellekohaste seaduste läbi järk järgult ikka enam ja enam kitsendada ja vähendada ja niivõisi rahvast joomisest pikamisi, aga järjekindlalt ära võerutada. Sellest võib aga ainult siis juttu olla, kui riigi raha-asjandus niivõisi on korraldatud, et riigil jooma jissetulekuid iseäranis tarviski pole, kuna tall teisi enam otstarbekohaseid jissetuleku hallikaid iegi tarvilikul hulgal käepärast on. Veneemaal aga on jooma jissetulekud üks kõige tähtsamatest ja tarvilikumatest osadest riigi tulu-arves. Meie teame, et enam kui $\frac{1}{4}$ iga aastast riigi jissetulekust jooma aktiivi maksude näol riigikassasse woolab. Arusaadav on seega, et valitus jarnast määratud jummat riigi tulu-arvest mitte kustutada, ehk iegi märksa alandada ei võdi, ilma et talle kitsas kätte ei tuleks. Teisi hallikaid, mis puudust tajusivad, on üleüldise majanduselise kitsikuse ja rahva puudulise maksuvõimu pärast võimata leida. Kuna siis nüüd asjaolud näidanud on, et jooma-reform mitte ei juuda ühekorraga kahte ülesannet täita, raha-asjanduse tulusid taga nõuda ja ühtlasi rahva karskuse kasvatamise tööd teha, siis pidi viimane ülesanne esimese eest taganema. Aktiivi-valitus peab, tahes ehk tahtmata, kõik oma nõuu ja jõuu kokku võtma, et jooma jissetulekuid tarvilikul kõrgusel hoida. Arusaadav on seega, et karskuse piüüetel, mida jooma-reform paberi pääl omaks tunnistas, tegelikus elus juuremat eluõigust maksma korra juures pole. Reform kitsendas ainult teataval mõedul erainimeste viinamüügi õigust — muud midagi. Joovastavate jookide valmistamise õigus kestab

kitsendamata edasi, niisama ei ole ka joomakohtade arvu vähenemist igalpool efiotja weel mitte mär-gata. Alkoholiismuse pääpõhjused seisawad seega omas täies elusuuruses alles, nende kallal pole jooma-reform weel mitte oma jõudu hakanud katsuma.

Meie näeme seega, et jooma-reformil rahwa karskaks tegemisel, ainult välispidine, wormiline tähtsus on. Wead, mis reformil asjaolude põh-jusel küllas, on nii mõjuwad, et nende alla need hääd püüded, mida ta efiialgselt awaldas, juuremalt osalt ära on kadunud. Majanduslik ja waimuline wiletjus laiemates rahwakihitides ja selle mõjul puu-dulik riigi raha-asjanduse seis — need on põhjused, et reform oma hääd püüdmisi teoks ei ole suutnud teha. Niitana, kui need edasi kestawad, jääb ka endine joomawiletjus kõige oma tagajärgedega seisma, pandagu ei tea mis jooma-reformid maksma. Ma-janduselist ja waimulist wiletjust aga, mille üheks ilmutuseks ka praegune joomawiletjus on, juudab aegamööda wähendada ja kõrwale jaata ainult jeltskonna, — rahwa enese, — wä-jimata, sihi kindel, ülesehitaw töö laialise omawalitfusse alusel.

E. Talwik.

Eesti Karskuseseltside Keskoimekonna kirjastus.

- 1) Aastaraamatud 1898—1903, 1905, 1907. à 30 kop.
- 2) G. von Bunge, **Kidunemise põhjused**. Eestistanud K. Einbund. 23 lhk. 8 kop.
- 3) Eesti karskuseseltside VI., VII., VIII. ja IX. kongressi protokollid. à 20 kop.
- 4) M. Granfelt, **Karskusetöös**. Tõlkinud L. Ploompuu. 112 lhk. 30 kop.
- 5) Dr. med. P. Hellat, **Alkoholismuse põhjused**. 31 lhk. 8 kop.
- 6) Alli Trygg-Helenius ja Matti Helenius, **Alkoholi mõju**. Eestistanud Dr. O. Kallas. 3. trükk. 61 lhk. Hind 10 kop.
- 7) J. Kallio, **Kuiwala kõrtsimehe ja magister Aholini läbirääkimised**. I. ja II. Soome keelest J. Hünerson. 10 kop.
- 8) Dr. A. Lüüs, **Liikwa ehk eeter**. 16 lhk. 5 kop.
- 9) L. Ploompuu, **Hoidke perekonna kodukollet alkoholi eest!** 2. tr. 12 lhk. 5 kop.
- 10) P. Põld, **Karskusetöö koolis**. 32 lhk. 8 kop.
- 11) W. Reiman, **Külwimees I**. 48 lhk. 20 kop.
- 12) — **Karskusemõte**. 16 lhk. 5 kop.
- 13) Seinakiri: „**Hoidke alkoholi eest!**“ 3 tr. 3 kop.
- 14) Wärwiline seinatabel: **Surewus**. 70 kop.
- 15) Wärwiline seinatabel: **Alkohol ja kool**. 70 kop.
- 16) Dr. A. Smithi seinatabel: **Arwude päheõppimine**. 70 k.

Enam tellides saab 35⁰/₀ hinnaalandust. Kooliõpetajatele saadetakse saatmiskulu (18 k.) eest Aastaraamatud 1900, 1901 ja 1903, kus karskuseküsimust koolides puudutakse, hinnata koju kätte.

Tellimise adress: Tartu, Tiigi uul. nr. 74,

Eesti Karskuseseltside Keskoimekond.

A

24 501

12 4813

Hind 5 kop.